

הקדמה למסכת שבת

סדר הענינים בכ"ד פרקי מסכת שבת

מסכת שבת, כשמה, עוסקת ברובה בהלכות שבת, ועניניה מחולקים לפי סדר הזמנים, מדינים הנוהגים בערב שבת, דינים הנוהגים בשבת עצמה, ועד דינים הנוהגים סמוך לצאתה.

פרק א' עוסק בגזירות ותקנות שתיקנו חכמים בענינים שונים הנוהגים בערב שבת.

פרק ב' עוסק בעניני הדלקת נרות שבת, ובהכנות אחרות לשבת.

פרקים ג' ד' עוסקים בעניני הטמנת והשהיית המאכלים במקום חם לצורך סעודות השבת.

פרקים ה' ו' עוסקים בעניני הוצאה מרשות לרשות, על ידי בהמתו של האדם [שהוא מצווה על שבייתה] או על ידי האדם עצמו.

בפרק ז' מובאות כל שלשים ותשע מלאכות השבת, ואף כללי החיוב באדם העובר באיסורי שבת בכמה מיני מלאכות, או בכמה שבתות, בכמה חטאות הוא מתחייב. ובהמשך פרק זה, וכן בפרקים ח' ט' י' מפרטת המסכת את שיעורי ההוצאה בדברים שונים, שעליהם מתחייב המוציאם בשבת מרשות לרשות. פרק י"א ממשיך ומבאר את דיני ההוצאה מרשות לרשות, באופנים שונים [כגון בזריקה, בהושטה וכדומה].

מפרק י"ב ועד פרק ט"ו מובארים פרטי הדינים באבות מלאכה שונים, ובין הדברים מובאים גזירות שונות שגזרו חכמים בשבת, מחשש שיבוא האדם לידי איסור דאורייתא.

פרק ט"ז עוסק בעניני דליקה בשבת, האם וכיצד מותר לגרום לכיבוייה, ומה מותר להציל מן הדליקה.

פרקים י"ח עוסקים בעניני מוקצה, טלטולו לצורך ושלא לצורך, וכדומה.

פרק י"ט עוסק בעניני ברית מילה בשבת, אילו דברים דוחים את השבת, ואילו אינם דוחים את השבת.

פרק כ' עוסק בעניני גזירות שונות שגזרו חכמים בשבת.

פרק כ"א עוסק בעניני מוקצה, ואופני היתר לטלטלו.

פרקים כ"ב כ"ג עוסקים בהכנת והצלת מאכלים לצורך סעודות השבת, וכן בעניני הליכה בסוף השבת לצורך מוצאי שבת.

פרק כ"ד עוסק בעניני האכלת בעלי חיים בשבת, ובדינים נוספים.

ענינים הנוגעים למלאכת הוצאה מרשות לרשות

המשנה הראשונה במסכת פותחת דוקא בהלכות הוצאה מרשות לרשות, וביארו המפרשים שכיון שהתנא מפרט במשניות הבאות את ההנהגות של ערב שבת, שיש להזהר שלא לטלטל חפצים שונים שדרך האדם לשוכחם מחשש שיבא לטלטלם בטעות בשבת עצמה, וכן שצריך האדם למשמש בכיסיו בערב שבת עם חשיכה כדי שלא יטלטל מבלי משים חפצים בשבת, לכן הוצרך התנא להקדים ולומר שיש איסור להוציא מרשות לרשות.

כיון שחלק גדול מאד ממסכת זו [ובכלל זה חלק גדול מפרק ראשון] עוסק בהלכות הוצאה מרשות לרשות, להבנת הפרטים הנלמדים בפרק זה יש להקדים את כללי ההלכות הנוגעות להלכות הוצאה.

נאמר בתורה (שמות טז כט) **אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי**, ודרשו חכמים שהכוונה שלא יצא אדם עם הכלי שבידו בשבת ללקוט את המן, ולמדו מכאן איסור הוצאה מרשות לרשות. כמו כן, בעת פירוק המשכן והולכתו במסעות עם ישראל במדבר, היו מטלטלים ונושאים את חלקי המשכן, ואם כן אף מלאכת ההוצאה מרשות לרשות היא בכלל המלאכות שהיו במשכן ונאסרו בשבת, שהרי בפרשת בניית המשכן (שמות לה) הקדים משה רבינו ואמר **שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יָהִי לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה** כֹּל הָעֵשָׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹקֵת, ללמד שאין מלאכת בניית המשכן דוחה שבת, והמלאכות שהיו נצרכות לעשיית המשכן, אסורות בשבת.

ארבע מיני רשויות יש לענין הלכות שבת:

א. **רשות הרבים** היינו מקום הילוך הרבים, ובתנאי שיהיה רוחב הדרך שש עשרה אמה או יותר, ולא תהיה לו תקרה [ויש אומרים גם שיהיו ששים ריבוא בני אדם עוברים בו].

מלבד אבות המלאכות עצמן, יש לכל מלאכה 'תולדות', והיינו מעשים הדומים ל'אב המלאכה', ואף הם אסורים מן התורה כמו האב עצמו.

איסורי 'שבות' בשבת

מלבד ל"ט המלאכות ותולדותיהן, גזרו חכמים איסורים נוספים ושונים ביום השבת, כהרחקה לאדם שלא ישל באיסורי תורה. איסורים אלו מכונים 'שבות', ונאסרו רק בשבת עצמה, ולא בבין השמשות, ואף דיניהם מבוארים במסכת זו. יש להוסיף שבבית המקדש לא גזרו חכמים את רוב האיסורים הללו בדברים שהם לצורך עבודת המקדש, כיון שהכהנים זריזים וזהירים, ולא יבואו להכשל באיסורי שבת, ועל זה אמרו 'אין שבות במקדש'.

השכיח בגזירות חכמים בשבת הוא איסור טלטול מוקצה, וכך היא לשון הרמב"ם בענין איסור זה: 'אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול. ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו, ומה אם הזהירו נביאים וציוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול, ולא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר 'ודבר דבר', קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול, כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו, ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו, ויבקש דבר שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח"'.¹

כִּלְאֵי לְשׁוֹנוֹת הַחַיּוּב וְהַפְּטוּר

כל מקום שאמרו במסכת זו 'חייב', היינו שאם עבר עבירה זו במזיד, והיו עדים על כך והתרו בו קודם המעשה, חייב סקילה. ואם היה שוגג, חייב קרבן חטאת. וכל מקום שכתוב 'פטור' היינו שאין על כך עונש מיתה או קרבן, אך הדבר אסור [מלבד שלשה מקומות שיבוארו במקומם]. ובמקום שכתוב 'מותר', היינו שהוא מותר לכתחילה.

ב. רשות היחיד היינו מקום שיש בו לכל הפחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, והוא מוקף במחיצות בגובה עשרה טפחים. ובכלל זה גם מקום הגבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים, שנחשב הוא כמי שמוקף מחיצות. נואין הכוונה לרשות השייכת ליחיד, אלא למקום שאין הרבים מהלכים בו, ואפילו היה מקום זה שייך לרבים, דינו כ'רשות היחיד'.

ג. כרמלית זו רשות שחידשו חכמים, והיא רשות ממוצעת בין רשות היחיד לרשות הרבים, יש מקומות שמן התורה הם 'מקום פטור', וחכמים תיקנו שייחשבו ככרמלית, ויש מקומות שמן התורה הם 'רשות היחיד' וחכמים תיקנו שיהיו כרמלית. מקומות אלו הם כגון מקום הגבוה יותר משלשה טפחים, אך פחות מעשרה, ורוחבו לפחות ארבעה על ארבעה טפחים. וכן ימים ונהרות, ומקום קיבוץ שדות, שאינו מיועד להילוך רוב בני האדם. מן התורה מותר לטלטל בתוך הכרמלית ונכרמלית שהיא מן התורה 'מקום פטור', מותר מן התורה אף להוציא ולהכניס ממנה לרשות אחרת ומרשות אחרת אליה], אך חכמים אסרו זאת.

ד. 'מקום פטור', זהו מקום הגבוה יותר משלשה טפחים, אך אין בשטחו ארבעה על ארבעה טפחים שאין לו דין רשות היחיד ולא דין רשות הרבים, וכן אויר רשות הרבים או אויר כרמלית למעלה מעשרה טפחים, ומותר לטלטל ממקום פטור לרשות אחרת או מרשות אחרת למקום פטור, אפילו מדרבנן.

ל"ט אבות מלאכות

כפי שיפורט באריכות בפרק שביעי, יש ל"ט מלאכות האסורות בשבת. מלאכות אלו מחולקות לשלש קבוצות: א. עניני הכנת מאכלים הגדלים בקרקע, והם אחת עשרה מלאכות, מ'הזורע', ועד 'האופה'. ב. מלאכות השייכות בצידת בעלי חיים והשימוש בהם, והם עשרים מלאכות, מ'הגוזז את הצמר', ועד 'המתחך' את העור. ג. מלאכות נוספות שהיו במשכן, והם כתיבה ומחיקה, בנין וסתירה, כיבוי והבערה, מכה בפטיש ומוציא מרשות לרשות.

פרק ראשון - יציאות השבת

עתה מבארת המשנה את ארבעת האופנים האסורים מדרבנן: פֶּשֶׁט [ה-הושיט] הָעֵנִי אֶת יָדוֹ לְפָנָיִם - לתוך הבית, עם הסל, הרי עקר מרשות הרבים, וְנִטְלָה בַעַל הַבַּיִת את הסל מִתּוֹכָהּ - מתוך ידו של העני, והניחו ברשות היחיד, נמצא שבהכנסה זו עשה העני עקירה, שהיא חצי מלאכה, ובעל הבית עשה הנחה, שהיא חצי מלאכה. או שְׁהוֹשִׁיט הָעֵנִי את ידו הריקה לתוך הבית, וְנָתַן בַּעַל הַבַּיִת לְתוֹכָהּ את המתנה, הרי עקר בעל הבית, וְהוֹצִיא הָעֵנִי את המתנה לרשות הרבים, וגם בהוצאה זו עשה כל אחד חצי מלאכה, בעל הבית עקר והעני הניח, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין ממיתה או מחטאת, כיון שכל אחד מהם עשה חצי מלאכה, ודבר זה אסור רק מדרבנן. הרי יש כאן שני אופנים של עקירות האסורות מדרבנן, באופן הראשון העני עקר, ובאופן השני בעל הבית עקר.

עתה מבארת המשנה עוד שני אופנים האסורים מדרבנן: פֶּשֶׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לְחוּץ - לרשות הרבים, עם המתנה בידו, הרי עקרה מרשות היחיד, וְנִטְלָה הָעֵנִי מִתּוֹכָהּ - מתוך ידו של בעל הבית, והניחה ברשות הרבים. או שְׁהוֹשִׁיט בַּעַל הַבַּיִת את ידו הריקה לחוץ, וְנָתַן הָעֵנִי את הסל לְתוֹכָהּ - לתוך ידו של בעל הבית, הרי עקר העני מרשות הרבים, וְהִקְנִים בַּעַל הַבַּיִת את הסל לרשות היחיד, והניחו שם, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין מן התורה, כיון שכל אחד עשה חצי מלאכה, והדבר אסור מדרבנן. הרי אלו עוד שני אופני איסורים מדרבנן של עקירה, באופן הראשון יש איסור לבעל הבית שעקר את המתנה מרשות היחיד, ובאופן השני יש איסור לעני שעקר את הסל מרשות הרבים. [המשנה מנתה רק באופני האיסורים דרבנן רק את ה'עקירות', שהם שתיים בפנים ושתיים בחוץ, ולא מנתה את ההנחות, שגם הם שתיים בפנים ושתיים בחוץ. והטעם לכך, כיון שעיקר מה שאסרו חכמים הוא העקירה, מחשש שיימשך וגם ניח, ונמצא עובר באיסור תורה. ולכן אף שבאמת גם ההנחה לבדה אסורה מדרבנן, לא מנתה זאת המשנה בפירושו (גמרא, וכפירושו ר"ע)].

★

גמרא שנינו במשנה שאם פשט העני את ידו לתוך רשות היחיד, והניח בעל הבית בתוכה, וחזר העני והוציא את ידו עם המתנה, העני פטור אף על פי שהוציא את המתנה מרשות היחיד לרשות הרבים, כיון שאין ה'עקירה' מתייחסת אליו, אלא לבעל הבית שהניח

משנה [א.] משנתנו עוסקת באיסור הוצאה והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, ולהיפך. יש להקדים, שמלאכת הוצאה האסורה מן התורה היא כאשר האדם 'עוקר' את החפץ המונח ברשות האחת, ו'מניח' אותו ברשות האחרת. אך אם הוא עוקר ואינו מניח, או מניח ללא שעקר, אין הדבר אסור אלא מדרבנן. משנתנו מבארת את ההוצאות האסורות מן התורה, ואת אותן האסורות מדרבנן:

יציאות השבת - הוצאות מרשות האסורות בשבת, שְׁתֵּי - יש שתי הוצאות האסורות מן התורה, שִׁיחַד עם שתי ההוצאות האסורות מדרבנן, הֵן אֲרָבַע, בְּפָנָיִם - לאדם העומד בתוך רשות היחיד. וּשְׁתֵּי נוספות מן התורה, שֶׁהֵן אֲרָבַע, יחד עם השתיים האסורות מדרבנן, בְּחוּץ - לאדם העומד ברשות הרבים.

עתה מביאה המשנה דוגמאות להוצאות מרשות לרשות האסורות מן התורה, לצורך כך נקטה אופנים שונים שבכולם עומד אדם עני ברשות הרבים כסל בידו, ובעל הבית עומד ברשות היחיד ונותן לו מתנה: מבארת המשנה, פִּיזָד הם אופני החיוב של העומד ברשות הרבים, הָעֵנִי עוֹמֵד בְּחוּץ - ברשות הרבים, וְבַעַל הַבַּיִת בְּפָנָיִם - ברשות היחיד, פֶּשֶׁט [ה-הושיט] הָעֵנִי אֶת יָדוֹ לְפָנָיִם, לתוך רשות היחיד, וְנָתַן את הסל שבידו לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, נמצא שעקר העני את הסל מרשות הרבים, והניחו ברשות היחיד. או שְׁנִטְלָה הָעֵנִי את המתנה מִתּוֹכָהּ - מתוך ידו של בעל הבית, וְהוֹצִיא את המתנה לרשות הרבים, נמצא שעקר מרשות היחיד והניח ברשות הרבים, הָעֵנִי הֵיב מִיָּתוֹ בְּמִזִּיד, וחטאת בשוגג, שהרי עקר והניח. וְבַעַל הַבַּיִת פְּטוּר לגמרי, שהרי לא עשה דבר, ואפילו מדרבנן לא עבר כל איסור [כלומר, לא עבר באיסור שבת, אך עובר משום 'לפני עיור לא תתן מכשול' (ר"ז)].

עתה מבארת המשנה את אופני החיובים מן התורה של העומד ברשות היחיד: פֶּשֶׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לְחוּץ - לרשות הרבים, וְנָתַן את המתנה לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל עֵנִי, נמצא שעקר מרשות היחיד והניח ברשות הרבים, או שְׁנִטְלָה את הסל מִתּוֹכָהּ - מתוך ידו של העני, וְהִקְנִים לתוך הבית, נמצא שעקר מרשות הרבים והניח ברשות היחיד, בַּעַל הַבַּיִת הֵיב מִיָּתוֹ בְּמִזִּיד וחטאת בשוגג, שהרי עקר והניח. וְהָעֵנִי פְּטוּר לגמרי, שהרי לא עשה כלום.

בתוך ידו. הגמרא מבררת עתה את הדין באדם שהיה ברשות היחיד, והניחו עליו חפץ, ויצא עמו לרשות הרבים, האם גם אז אין העקירה מתייחסת אליו, אלא למי שהניח עליו את החפץ: **קָטָא מְנִיָּה רַב מְרַבִּי** - שאל רב את רבי שאלה זו, אדם העומד ברשות היחיד, והמְעִינֵנו **חֲבֵרוֹ אוֹכְלִין וּמִשְׁקִין** - הניח חבירו על גופו מאכלים ומשקים [או כל דבר אחר], ולאחר שהטענים חבירו עליו הוֹצִיאוּן לְחוּץ - יצא האדם עם האוכלים ומשקים שעליו לרשות הרבים, מהו - מה דינו, וביאר רב את צדדי הספק, האם נְעֻקְרָת גּוֹפוֹ מרשות לרשות, כאשר מונח חפץ על גופו, נְעֻקְרָת חֲפֵץ מִמְקוֹמוֹ דְמֵי - דינה כעקירת חפץ מרשות לרשות, וחייב על כך, אף שהוא עצמו לא עקר את החפצים מקרקע רשות היחיד, **אִי לָא** - או שאין עקירת הגוף נחשבת כעקירת החפץ מרשות לרשות, אלא כיון שחבירו הוא שעקר את החפץ מקרקע רשות היחיד והניחו על גופו, יציאתו לרשות הרבים אינה נחשבת כ'עקירה' מרשות היחיד, וכדין האמור במשנתנו לגבי אופן שהעני עומד ברשות הרבים, וידו פשוטה לרשות היחיד, והניח בעל הבית דבר ביד העני, שאף אם הוציא העני את ידו עם הדבר לרשות הרבים, פטור, מאחר וה'עקירה' מתייחסת לבעל הבית, שהניח את החפץ בידו.

אָמַר רִיבִי - השיב לו רבי לרב, אותו אדם שהטעינוהו חפצים ברשות היחיד, והוציאם לרשות הרבים, חָיִיב על הוצאה זו, כיון שבמה שעקר את גופו כשהחפץ עליו, נחשב שעקר את החפץ, וכן כשיעמוד ברשות הרבים נחשב שהניח בה את החפץ, וְאֵינִי דוֹמֵה לְעִדֵּי - אין דין זה דומה לדין המבואר במשנתנו, שאם היתה יד העני פשוטה לרשות היחיד, והניחו בידו דבר והוציאו לרשות הרבים, שהעני פטור, **מֵאִי טַעְמָא** - ומה טעם החילוק, יְדוֹ, לָא נָח - באופן שהיתה ידו פשוטה לרשות היחיד, הרי אין ידו מונחת שם, אלא תלויה ומחוברת לגופו העומד ברשות הרבים, וכשהונח החפץ ביד העני, אינו נחשב כמונח ברשות היחיד [אך גם לא כמונח לגמרי ברשות הרבים, ולכן גם בעל הבית פטור על הנחה זו (גמרא)], ואילו גּוֹפוֹ, נָח - באופן שבו הסתפק רב, שכל גופו עומד ונח ברשות היחיד, הרי המטעינו חפצים לא עקרו עדיין מרשות היחיד, אלא אף כשהם מונחים על גופו חסובים הם כמונחים ברשות היחיד, וממילא כשעוקר את גופו עם החפצים מרשות היחיד לרשות הרבים, יש כאן עקירה של החפצים מרשות היחיד. [ואין החילוק בין חפץ המונח בידו לבין חפץ המונח על גופו, אלא החילוק הוא בין אופן שכל גופו ברשות היחיד שאז נחשב החפץ שעליו כמונח עדיין

☆

שנינו במשנה: **שֵׁשֶׁט הָעֲנִי אֶת יָדוֹ לְפָנָיִם**, ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב **בְּיָדוֹ**. מקשה הגמרא, כיצד ניתן לחייב את העני או את בעל הבית על הוצאה והכנסה אלו, וְהָאֵל גְּעִינָן - והרי כדי לחייב משום הוצאה מרשות לרשות יש צורך שתהא הַנְּעֻקְרָה ממקום חשוב, שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, וכן שתהא הַהֲנָחָה עַל גְּבִי מְקוּם חשוב, שיש בו אַרְבָּעָה על ארבעה טפחים, וְלֵיכָא - ואין דבר זה מתקיים כאן, שהרי העקירה וההנחה היו בידיהם של העני ושל בעל הבית, ואין ביד האדם שיעור כזה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּא, יְדוֹ שָׁל אָדָם**, מתוך חשיבותה, הַשּׁוֹבָה [נחשבת] לִּפְנֵי מְקוּם שֵׁשׁ בו **אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה**, ולכן העוקר חפץ מתוך ידו של אדם, או המניחו בתוך ידו של אדם, חייב. מוסיפה הגמרא, וְכֵן כִּי אֶתָּא [כאשר בא] רַבִּין מארץ ישראל לבבל, **אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן** כלל זה, יְדוֹ שָׁל אָדָם הַשּׁוֹבָה לִּפְנֵי מְקוּם שֵׁשׁ אַרְבָּעָה.

☆

כפי שהתבאר לעיל, אדם העומד ברשות אחת וידו פשוטה לרשות אחרת, אין ידו נחשבת כמונחת ברשות שהיא שם, ולכן אם הניחו בידו חפץ, ועקרו לרשות שגופו שם, פטור. ומאידך אין ידו נחשבת לגמרי כמונחת ברשות שגופו נמצא בה, ולכן המוציא את ידו האוחזת בחפץ לרשות אחרת, נחשב כמי שעקר אך עדיין לא הניח. הגמרא דנה מה דינו של אדם זה, ומביאה סתירה לכאורה בין שתי ברייתות: **תַּנְיָא** - שנינו בכרייתא אחת, הַיְתָה יְדוֹ שֶׁל אָדָם מְלֵאָה פִּירוֹת, וְהוֹצִיָּאָה לְחוּץ, כגון מרשות היחיד לרשות הרבים, ונמצא שעקר מרשות היחיד, אָסוּר לוֹ לְהַחְזִירָה לרשות היחיד, אף על פי שאינו עושה בזה הנחה האסורה. וְתַנְיָא אֵידָךְ - ואילו בכרייתא אחרת שנינו, מְתָר לוֹ לְהַחְזִירָה לרשות היחיד.

מיישבת הגמרא את הסתירה בין הברייתות: **הָא וְהָא** - בין בכרייתא זו ובין בכרייתא זו, מדובר בְּשׂוֹגְג, וְלָא בְּשֵׂאָה - ואין סתירה בין הברייתות, כָּאֵן - בכרייתא השנייה, המתירה להחזיר את ידו, מדובר כשמחזירה לְאֻתָּה הַצֵּר שממנה הוציא את הפירות, ואילו כָּאֵן - בכרייתא הראשונה, האוסרת להחזיר את ידו עם הפירות,

מדובר כשכא להחזירה לַחֲצֵר אַחֶרֶת, ודבר זה אסרו עליו חכמים, וכמו שיתבאר.

וְכַדְבָּעֵי מֵינִיָּה רַבָּא מֵרַב נְהָמֵן - וכמו ששאל רבא את רב נחמן, הֲתָתָה יָדוֹ שֶׁל הָאָדָם מֵלֶאָה פִּירוּת, וְהוֹצִיאָהּ לַחוּץ, מִהוּ שְׂחִיזְרָנָה [-האם מותר לו להחזירה עם הפירות] לְאוֹתָהּ הַצֵּר. אָמַר לֵיהּ - השיב לו רב נחמן, מִתָּר. המשיך רבא ושאלו, לַחֲצֵר אַחֶרֶת, מֵאֵי - מה הדין, האם מותר לו להניח את הפירות שהיו בידו בחצר אחת [והיינו כששתי החצרות שייכות לו, או אף אם החצר השניה שייכת לאדם אחר, ועירבו עירובי חצרות]. אָמַר לֵיהּ - השיב לו רב נחמן, אָסוּר.

שאלו רבא, וּמֵאֵי שָׁנָא - מה החילוק בין אותה חצר לחצר אחרת, והרי בין כך ובין כך מכניס הוא את ידו מרשות הרבים לרשות היחיד, ואם נאמר שידו נגרת אחר גופו, ונחשבים הפירות כמונחים ברשות היחיד, אם כן יש להתיר גם לחצר אחרת [כששתייהן שלו, או שעירבו ביניהם]. ואם אין ידו נגרת אחר גופו, ונחשבים הפירות כמונחים ברשות הרבים, יש לאסור להכניס אף לאותה חצר שהוציאם ממנה. אָמַר לֵיהּ - השיבו רב נחמן בדרך בדיחותא, לָכִי תִּיכּוּלַּ עֲלֶיהָ פּוּרָא דְמִילָהּ - לאחר שתמדוד לי כור של מלח בשכרי, אומר לך את טעם החילוק. וטעם החילוק, הֲתָם - באופן שמכניס את הפירות לאותה חצר, לֹא אֶתְעַבְדָּא מְחַשְׁבָתוֹ - לא התקיימה מחשבתו, להוציא את הפירות מחצירו, ולכן לא אסרו זאת חכמים. אבל הֲכָא - באופן שמניח את הפירות בחצר אחרת, אֶתְעַבְדָּא מְחַשְׁבָתוֹ - התקיימה מחשבתו לפנות את הפירות מחצירו, וכיון שהעבירם דרך רשות הרבים, גזרו בזה חכמים איסור, שמא יבא להניח את הפירות ברשות הרבים, ויעבור באיסור תורה.

הגמרא דנה עתה באדם שעשוי לעבור על איסור תורה, אם לא יקדים ויעשה מעשה שיש בו משום איסור דרבנן, האם מותר לו לעשות כן. יש להקדים שבמלאכת אופה או מבשל, מעשה האיסור הוא הנחת הדבר על האש או בתנור, אך אינו מתחייב עד שאכן יתבשל או ייאפה הדבר. אָמַר רַב יְבִי בְרַ אֲבִי, אדם שהדביק פת בתנור בשבת, ועתה אם ימתין עד שתאפה הפת יעבור על איסור דאורייתא, ואם יוציאנה מיד, יעבור על איסור דרבנן. הֲתִירוּ לֹא לְרִדְוֶתָהּ - להוציאנה מהתנור בשבת, קוֹדֵם שֶׁתֵּאָפֶה הַפֶּת וַיֵּבֵא לְיָדֵי אֲסוּר סְקִילָהּ.

[כאן מאריך הרי"ף מעט בכך שרדיית הפת מהתנור אינה מלאכה גמורה, וגדרי האיסור וההיתר בזה:] הָא

מִיָּלְתָא - דין זה האמור כאן, מִקְשׁוֹ בְּהַ רַבְּנָן - הקשו בו רבותינו, מִכְּדֵי - והרי רְדִית הַפֶּת חֲכָמָה בלבד היא, וְאִינְיָה מֵלֶאָכָה, בְּדַגְרָסִינָן [-כמו שלמדנו] בְּפֶרֶק כָּל בְּתָבֵי הַקֶּדֶשׁ, תָּנָא רַבִּי שְׁמוּאֵל [-שנה ה'תנא', הגורס משניות, בבית מדרשו של שמואל], נֹאמַר בַּפּוֹסֵק כָּל מֵלֶאָכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ, וְצִאוּ מִכֻּלֵּי זֶה רְדִית הַפֶּת וְתִקְיַעַת שׁוֹפָר, שֶׁהֵן חֲכָמָה, וְאִינְיָם מֵלֶאָכָה, ולכן אפילו שאמרו חכמים שלא לרדות את הפת בשבת, אין זה 'שבות' ממש, שהוא איסור דרבנן, אלא כעין 'עובדין דחול' [-מעשים הנראים כמעשי חולין הנעשים בימות החול, ואינם ראויים להיעשות בשבת], ולכן התירו זאת בשבת אף במקום שאין חשש שיבא לידי איסור סקילה, אלא שהצריכוהו לכתחילה לרדות בשינוי [כמו שיבואר בברייתא שיבא הרי"ף להלן], כדי שיהיה היכר לדבר (ר"ן), וְאֵלָּא מֵאֵי טַעְמָא לֹא שְׂרִיוּהָ הֲכָא - ומדוע לא התירו זאת כאן אֵלָּא מִשּׁוּם שְׁלֹא יֵבֵא לְיָדֵי אֲסוּר סְקִילָה, ומשמע דְהָא לֹא הֵי, אֲסִירָא - שלולא חשש זה היה הדבר אסור, וְאֵמַאי - ומדוע היה אסור, וְהָא לֹא מֵלֶאָכָה קָא עֲבִיד - והרי אינו עושה בכך כל מלאכה האסורה, ואפילו מדרבנן, אלא שלכתחילה עליו לרדותה בשינוי (ר"ן).

וּפְרִיקוּ בְּהַ פְּמַה פִּירוּקוּ דְלֵא דִּינֵי גִבְנָן - ותירצו בזה רבותינו כמה תירוצים שאינם מדוקדקים אצלנו, וּמִשּׁוּם הֵי לֹא בְּתַבִּינָן לָהּ - ומחמת כן לא כתבנום כאן.

אָבָּל אֲנִי הֵי מִסְתַּבְּרָא לָן בְּפִירוּקָא דְהָאֵי קוֹשְׁיָא - אבל כך נראה לנו ביישוב קושיא זו, אָף עַל גַּב דְרִדְיִית פֶּת בְּתַנּוּר חֲכָמָה הִיא, וְאִינְיָה מֵלֶאָכָה, לֹא שְׂרוּ לֵיהּ רַבְּנָן אֵלָּא הֵיכָא - לא התירו זאת חכמים אלא באופן דְשִׁבְחָה פֶּת בְּתַנּוּר מַעֲרַב שֶׁבֶת, וְקִדְשׁ עֲלִיוֹ הַיּוֹם - נכנסה שבת קודם שהוציא את הפת מהתנור, דְּמִצִּיל מִמְּנָה מוֹזֵן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת לְשֶׁבֶת, וּמִשּׁוּם כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, שיהא לו מה לאכול בה, וְאֵפִילֹו הֵי בְּעֵי לְשִׁנוּי - ואף על פי כן צריך הוא לרדות את הפת בשינוי, בְּדַקְתָּנִי לְקַמָּן - כמו ששינוי בברייתא להלן (פרק ששה עשר) וְלֹא יִרְדֶּה בְּמִרְדָּה, אֵלָּא בְּסִבְיָן, והתירו זאת לכבוד שבת כיון שאין בזה איסור דרבנן ממש, אלא רק 'עובדין דחול'. אָבָּל רְדִיָּה שֶׁל הַפֶּת בְּשֶׁבֶת, באופן ששכח את הפת בתנור מערב שבת, שְׁלֹא לְצוּרֵךְ סְעוּדַת שַׁבָּת, לֹא שְׂרִיוּהָ לֵיהּ רַבְּנָן - לא התירו לו חכמים לעשות כן אֵפִילֹו עַל יְדֵי שְׁנוּי, ומשום עובדין דחול. וְרִדְוֶתָהּ דְהֲכָא - ורדיה האמורה כאן, לֹא לְסְעוּדַת שַׁבָּת הִיא, דְהָא לֹא חוּיָא לְאֲכִילָהּ - שהרי פת זו שהוציאנה קודם שנאפתה אינה ראויה כלל לאכילה, וּמִשּׁוּם הֵי לֹא שְׂרוּ לֵיהּ רַבְּנָן - ומחמת כן לא התירו

מסייעת לכך הגמרא, תניא נמי הכי - שנינו כן גם בברייתא, המוציא חפץ מהנחת לפלטיא דרך סטיו, אהד המוציא מחנות לפלטיא, ואהד המכניס מפלטיא לחנות, ואהד המושט מחנות לפלטיא, ואהד הזורק מחנות לפלטיא, אף אם עשה כן דרך סטיו, הויב. וכן עזאי אומר, המכניס והמוציא דרך הליכתו, פטור, כיון שבהליכתו בסטיו נחשבת כל פסיעה כהנחה ועקירה מחודשת, והזורק והמושט מרשות לרשות דרך סטיו, הויב, כיון שהשהות באויר אינה נחשבת כהנחה, והרי הוא כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ללא הנחה בינתיים.

☆

הגמרא מבארת עתה את חילוקי הרשויות שיש לענין הוצאה והכנסה מרשות לרשות בשבת: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, ארבע רשויות יש לענין הוצאה והכנסה בשבת, א. רשות היחיד. ב. ורשות הרבים. ג. כרמלית. ד. ומקום פטור.

מבארת הברייתא, איזהו רשות היחיד, כגון הרין [-בור ארוך וצר] שהיא עמוק עשרה טפחים מפני הקרקע, ורחב ארבעה טפחים, וכן גדר אבנים וכדומה, שהיא גובה עשרה טפחים מגובה הקרקע, ורחב ארבעה טפחים, המקום שעל גבי אותה הגדר זו היא רשות היחיד גמורה.

ממשיכה הברייתא ומבארת, ואיזו היא רשות הרבים, זו פטור - דרך רחבה שהולכים בה מעיר לעיר, ופלטיא גדולה - רחבה גדולה שבתוך העיר, שמתקבצים בה בני העיר לסחורה, ומבואות המפוזשין - רחובות שבתוך העיר הרחבים שש עשרה אמה, הפתוחים משני צידיהם לרשות הרבים, זו היא רשות הרבים גמורה.

לפני שתבאר הברייתא את מהותה של הכרמלית שהוזכרה, מבארת תחילה הברייתא את הדין בשתי הרשויות הראשונות: ואין מוציאין בשבת מרשות היחיד זו, האמורה בברייתא, לרשות הרבים זו, האמורה גם היא בברייתא. ואין מכניסין מרשות הרבים זו לרשות היחיד זו, ואם הוציא והכניס עבר על איסור דאורייתא, אם עשה כן בשוגג חייב חטאת, במיזיד ללא עדים או ללא התראה ענוש פרת, בעדים והתראה, נפקל.

עתה מבארת הברייתא מה היא כרמלית: אכל ים, ובקעה - מקום גדול שיש בו הרבה שדות, ואינו מקום הילוך רבים, ואצטונגית - מקום שלפני חנויות שיושבים בו הסוחרים, ואין זה מקום הילוך הרבים, ו'כרמלית',

[ב.] חכמים רדיה זו אלא משום שלא יבא לידי אסור סקייה, אבל לולא חשש זה לא היו מתירים לו דבר זה שיש בו משום עובדין דחול, כיון שאין בו צורך לכבוד שבת. ומכל מקום באופן שיש חשש שיבא לידי איסור סקילה לא הצריכוהו לרדות את הפת בשינוי, על ידי סכין, מחשש שעד שיחפש ומצא סכין, תאפה הפת, ויבא לידי איסור סקילה, אלא רודה כדרכו (רמב"ן).

☆

כפי שהתבאר, איסור הוצאה מרשות לרשות מן התורה הוא בעקירה מרשות אחת ו'הנחה' ברשות אחרת, כגון מרשות היחיד לרשות הרבים. הסוגיא שלפנינו דנה באופן שבין העקירה להנחה עבר האדם עם החפץ שבידו דרך מקום שאינו רשות הרבים ואינו רשות היחיד, והוא הנקרא 'כרמלית', שמן התורה דינו כמקום פטור שאין חייבים על הוצאה והכנסה ממנו לרשות הרבים או רשות היחיד.

תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, המוציא חפץ מהנחת, שהיא רשות היחיד, לפלטיא, שהיא רשות הרבים, דרך סטיו - מקום ישיבת הסוחרים והנחת הסחורות, ודין מקום זה כ'כרמלית', שהאיסור להוציא ולהכניס אליו מרשות היחיד או מרשות הרבים הוא מדרבנן, ולא עמד האדם באותו סטיו, שאם היה עומד היה נחשב כאילו הניח את החפץ וחזר ועקר, וכמו שהתבאר שעקירת גופו נחשבת כעקירת החפץ, אלא אחרי שעקר את עצמו מהנחת לא עמד עד שהגיע לפלטיא, בלא לעמוד בסטיו, הויב, שהרי עקר מרשות היחיד והניח ברשות הרבים, ואף שעבר דרך כרמלית, הרי לא עמד בה כלל, ודינו ככל העוקר מרשות היחיד ומניח ברשות הרבים. וכן עזאי פטר, דקסבר - כיון שהוא סובר שמהלך בעומד דמי - אדם המהלך נחשב בכל פסיעה ופסיעה כאילו עמד וחזר ועקר את גופו, וממילא גם החפצים שבידו נחשבים כאילו הונחו וחזרו ונעקרו בכל פסיעה, ונמצא שאותו אדם עקר את החפץ מהנחת, ו'הניחו' בסטיו [תוך כדי הליכתו], ובפסיעתו האחרונה שבסטיו עקר את החפץ מהסטיו והניחו ברשות הרבים, והעוקר מכרמלית ומניח ברשות הרבים, פטור.

אמר רבי יוחנן, מודה בן עזאי בזורק חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים דרך כרמלית, שחייב, ואף ששהה החפץ באויר הכרמלית אין הוא נחשב כ'מונח' בה, שהרי רק באדם המהלך סובר בן עזאי שכל פסיעה ופסיעה נחשבת כהנחה ועקירה.

וזהו כינוי לכל אותן מקומות וולהלן יבואר מדוע כתבה הברייתא 'כרמלית' בפני עצמה, אף שגם ים ובקעה ואיסטוונית הם 'כרמלית', אינן לא בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים גמורה וְלֹא בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד גמורה, וְאִין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּתוֹכָן - אסור מדברי חכמים לטלטל בהן יותר מארבע אמות, כמו ברשות הרבים, וגזרו כן כיון שהם דומים במקצת לרשות הרבים, וחששו שמא יבואו לטלטל אף ברשות הרבים, וְאִם נֶשְׂאָ וְנָתַן - העביר בהן ארבע אמות, פְּטוּר, כיון שאין זו רשות הרבים מן התורה, וְאִין מוֹצִיאִין מִתּוֹכָן לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְלֹא מִרִשׁוֹת הַרְבִּים לְתוֹכָן. וְאִין מְכַנְּסִין מִתּוֹכָן לְרִשׁוֹת הַיְחִיד, וְלֹא מִרִשׁוֹת הַיְחִיד לְתוֹכָן, כיון שהחמירו חכמים להחשיב מקום זה כרשות בפני עצמה, שאינה רשות היחיד ואינה רשות הרבים, וְאִם הוֹצִיא וְהִקְנִים לרשות הרבים או לרשות היחיד, פְּטוּר, לפי שאין דין הכרמלית מן התורה, אלא מדברי חכמים.

ממשיכה הברייתא בענין כרמלית: לאחר שהבאו מקומות שמן התורה הם מקום פטור, ומדרבנן החשיבום כ'כרמלית', מביאה עתה הברייתא מקומות שמן התורה דינם כרשות היחיד, וחכמים החשיבום ככרמלית. הַצְרֹת שֶׁל רְבִים - חצר המשותפת לבתים רבים, וּמְבוֹאוֹת שֶׁאֵינָן מְפוֹרְשִׁין - שאינם פתוחים משני צידיהם, וכיון שיש להם שלשה מחיצות נחשבים הם כרשות היחיד, מכל מקום הצריכו חכמים לעשות 'עירובי חצרות' בחצר ו'שיתופי מבואות' במבוי, ולכן, אם יַעֲרֹבוּ כל בתי החצר יחד, על ידי פת השייכת לכולם ומונחת באחד הבתים, והשתתפו כל החצרות במבוי, מִתְרִין לטלטל מהבתים לחצר או למבוי, ולהפך, אך אם לֹא יַעֲרֹבוּ, אֲסוּרִין. והטעם לתקנה זו, לפי שהחצר והמבוי דומים קצת לרשות הרבים בכך שהם משותפים לכל השכנים, ועשו חכמים סייג והרחקה לאיסור התורה, והחשיבו מקומות אלו כ'כרמלית', ואסרו אף לטלטל מרשות היחיד לחצר או למבוי. אמנם כשעושים עירוב חצרות הרי זה כאילו כל החצר היא רשות היחיד אחת, ויש היכר וחילוק בינה לבין רשות הרבים.

מבארת הברייתא עתה את גדרו של 'מקום פטור' [ומשתמשת בדוגמאות של 'עני' ו'בעל הבית' האמורות במשנה]: אָדָם עוֹמֵד עַל הָאֶמְקָפָה - מקום ששטחו קטן מארבעה טפחים על ארבעה טפחים, וגבוה יותר משלשה טפחים, נוֹטֵל מִן הַיְעָנִי העומד ברשות הרבים, וְנוֹתֵן לוֹ, כיון שמקום זה אינו חשוב להיות רשות בפני עצמו, וממילא אין איסור לטלטל ממנו לרשות אחרת או להפך, וְיִבְרָךְ

[ובתנא] שֶׁלֹא יעמוד אדם על איסקופה זו ויטוֹל מִבְּעַל הַיְבִית שברשות היחיד, וְיִתֵּן לַיְעָנִי שברשות הרבים, וְכֵן לא יטול מִיְעָנִי שברשות הרבים וְיִתֵּן לַבְּעַל הַיְבִית שברשות היחיד, כיון שבכך הוא מזלזל באיסורי שבת, לגרום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, אף שעושה כן דרך מקום פטור ומעיקר הדין אין איסור בדבר, גזרו בזה חכמים איסור מחשש שיבא להעביר מרשות היחיד לרשות הרבים ללא מעבר דרך 'מקום פטור'. ומכל מקום אִם עבר ונטַל מזה וְנָתַן לזה, שֶׁשֶׁשֶׁתָּן פְּטוּרִין, שהרי מעיקר דין התורה אין בכך איסור.

שנינו בברייתא, 'אֶבֶל יָם וּבִקְעָה וְאֲצִטְוֹנִית וְכַרְמְלִית, אֵינָן לֹא בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד וְלֹא בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים'. תמחה הגמרא, אֲמַר הֵי כוּדְהוּ לֹא פְּרָמְלִית נִינְהוּ - וכי כל אותם מקומות שהוזכרו קודם לכן, ים ובקעה ואיצטוונית, אינם 'כרמלית', והרי כולם מוגדרים ככרמלית, ומדוע מנתה הברייתא את ה'כרמלית' כמקום בפני עצמו.

מתרצת הגמרא, כִּי אֲתָא - כשבא רב דִּימֵי מארץ [ב:] ישראל, אָמַר בשם רבי יוחנן, לֹא נִצְרְקָה - לא הוצרכה הברייתא להזכיר את ה'כרמלית' כמקום בפני עצמו, אֲלָא כדי להוסיף מקום נוסף שדינו ככרמלית, לְקַרְן זְוִית הַסְמוּכָה לְרִשׁוֹת הַרְבִּים - פינה השייכת לרשות הרבים, אך אין דרך רבים להלך שם, כגון שבנה אדם את ביתו בחלק הפנימי של קרקעו, והניח את חלקה החיצוני לבני רשות הרבים, אך אין מקום זה משמש כמקום הילוך לרבים כיון שאין הוא בדרך הילוכם הרגיל, והחידוש הוא, דִּאֵף עַל גַּב דְּיוֹמִין דְּדַחְמֵי כַּה רְבִים וְעוֹלֵי קְהָתָם - אף שלפעמים מתוך הדוחק שברשות הרבים נכנסים חלק מהעוברים ושבים גם לאותה קרן זוית, מכל מקום כִּיּוֹן לֹא נִיחָא תְּשֻׁמִּישְׁתִּיהָ - כיון שאין זה מקום נח לשימוש הרבים, ובדרך כלל אין נכנסים לשם, כְּפְּרָמְלִית דִּימֵא - דין מקום זה כ'כרמלית', ולא כרשות הרבים.

הגמרא דנה עתה במקום שהסוחרים נמצאים בו, ברחבה של העיר, ותולים את סחורותיהם על גבי העמודים שם, ויושבים על איצטבאות, כעין ספסלים קטנים, המונחים שם.

כִּי אֲתָא - כשבא רב דִּימֵי מארץ ישראל אָמַר בשם רבי יוחנן, אותו מקום שֶׁבִּין הַעֲמֻדִים שעליהם תולים את הסחורות, נִדוּן כְּפְּרָמְלִית, כיון שאינו מקום הילוך לרבים. אָמַר רב יהודה, אָמַר רבי זירא, אֲצִטְבָּא שֶׁלְּפָנֵי